ПРАВО

НАУКОВИЙ ВІСНИК УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2307-3322

Випуск №26 · 2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія

ПРАВО

Випуск 26

Ужгород-2014

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін.
Постанова Президії ВАКу України № 205/5 від 08 червня 2005 року.
Проведено перереєстрацію видання, Постанова Президії ВАКу України № 105/3 від 08 липня 2009 року.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Бисага Ю.М.** – *д.ю.н., професор*

Заст. гол. редактора: **Бслов Д.М.** – *д.ю.н., професор*

Відповідальний секретар: **Рогач О.Я.** – *д.ю.н., професор*

Члени редколегії:
Бисага Ю.Ю. – *к.ю.н., доцент*
Бобровник С.В. – *д.ю.н., професор*
Булеца С.Б. – *к.ю.н., доцент*
Воронова Л.К. – *д.ю.н., професор, академік Національної академії правових наук України*
Гарагонич О.В. – *к.ю.н., доцент*
Гомонай В.В. – *к.ю.н., доцент*
Греца Я.В. – *к.ю.н., доцент*
Дзера О.В. – *д.ю.н., професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України*
Колодій А.М. – *д.ю.н., професор*
Кубічек П. – *к.ю.н., професор, Університет імені Я.А. Коменського, м. Братислава (Словацька Республіка)*
Лазур Я.В. – *д.ю.н., професор*
Лемак В.В. – *д.ю.н., професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України*
Ленгер Я.І. – *к.ю.н., доцент*
Марек К. – *к.ю.н., професор, Університет імені Т.Г. Масарика, м. Брно (Чеська Республіка)*
Марцеляк О.В. – *д.ю.н., професор*
Митровка Я.В. – *к.ю.н., доцент*
Палінчак М.М. – *к.і.н., доцент*
Патакійова М. – *к.ю.н., професор, доктор права, Університет імені Я.А. Коменського, м. Братислава (Словацька Республіка)*
Петришин О.В. – *д.ю.н., професор, академік Національної академії правових наук України*
Праневічєне Б. – *к.ю.н., професор, Університет імені Міколаса Ромеріса, м. Вільнюс (Литовська Республіка)*
Рогач Іван – *к.ю.н., Висока школа, м. Сладковічево (Словацька Республіка)*
Семерак О.С. – *к.ю.н., професор*
Севрюков О.П. – *д.ю.н., професор Люберецької філії Російського державного соціального університету, м. Люберці (Російська Федерація)*
Сідак М.В. – *д.ю.н., професор*
Скрипнюк О.В. – *д.ю.н., професор*
Ступник Я.В. – *к.ю.н., доцент*
Фазикош В.Г. – *к.ю.н.*
Чечерський В.І. – *к.ю.н., доцент*
Ярема В.І. – *д.е.н., професор*

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», протокол № 8-2013/2014 від 14.04.2014 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія ВК № 7992, видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення 09.10.2003 р.

ISSN 2307-3322

© Ужгородський національний університет, 2014
© Ідея дизайну обкладинки належить проф. Бисазі Ю.М.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ **11**

Ванів Е.С. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ АНЕКСІЇ КРИМУ
ДО СКЛАДУ РОСІЇ В 1783 р. ТА В 2014 р. 11

Кривицький Ю.В. ІДЕЯ «ПРАВЕДНОГО ЗАКОНУ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЯК СУТНІСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 16

Міма І.В. РЕЛІГІЙНО-НОРМАТИВНІ ОБМЕЖЕННЯ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ
У МЕХАНІЗМІ РЕЛІГІЙНО-НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН 20

Мороз О.М. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ 24

Нестеренко М.В. ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ 27

Палінчак М.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 31

Петрів М.Й. «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА» – ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ ДУМКИ В ГАЛИЧИНІ
(до 125-річчя виходу в світ першого числа журналу) 34

Пильгун Н.В., Рощук М.В. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ
І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ 40

Саблук С.А. СТАН ЗЛОЧИННОСТІ У СЕРЕДОВИЩІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
НА ПОЧАТКУ 50-х РОКІВ XX ст. В УКРАЇНІ 44

Сидоренко О.М. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ДОГМИ ПРАВА 48

РОЗДІЛ 2
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО **53**

Bysaga Yu.M., Byelov D.M., Lenger Ya.I. CONSTITUTIONAL LAW SCIENCE 53

Бисага Ю.М., Гуті К.І. ФОРМИ УЧАСТІ НАРОДУ У ПРОЦЕСІ
ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ 56

Карелова Д.А. ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ 59

Наумова К.І. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ 63

Різник С.В. РЕФОРМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ 66

Сігарьова Н.Ф. ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ
ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ 69

РОЗДІЛ 3
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС;
СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО **74**

Блажівська О.Є. РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
ПРЕДСТАВНИЦТВА У ЦИВІЛЬНИХ КОДИФІКАЦІЯХ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ 74

Розізнана І.В. ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ЗБИТКІВ ПРИ ПОРУШЕННІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 78

Топоркова М.М. ПРОБЛЕМАТИКА РЕГУЛЮВАННЯ СТОСУНКІВ МІЖ ПОСТАЧАЛЬНИКОМ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ Й СПОЖИВАЧЕМ ЗА ДОГОВОРОМ ПОСТАЧАННЯ ПОБУТОВОГО СПОЖИВАЧА ТЕПЛОВОЮ ЕНЕРГІЄЮ 82

Цал-Цалко Ю.Ю. РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ 86

Чижмар К.І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ 90

Шутенко О.В. НЕВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА КОММУНИКАЦИИ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ 92

РОЗДІЛ 4
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО 97

Токунова А.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 97

Чередникова Т.Н. ПРИЕМКА ПРОДУКЦИИ ПО ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ НЕФТЕПРОДУКТОВ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ 102

РОЗДІЛ 5
ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 108

Онацький В.М., Дворніков А.С. СУТНІСТЬ АМОРАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ, НЕ СУМІСНОГО З ВИКОНАННЯМ ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА 108

Рошканюк В.М. ПРАВА ОСОБИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ 112

Тищенко О.В. ПОНЯТТЯ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ 115

Шабанов Р.І. ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВА НА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ЮРИДИЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ 119

РОЗДІЛ 6
ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО 125

Ващишин М.Я. СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ 125

Степанов С.В. ЩОДО ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 130

Харитонова Т.Є. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ПРИ УКЛАДАННІ ДОГОВОРУ ЕМФІТЕВЗИСУ 132

Чомахашвілі О.Ш. ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД 136

РОЗДІЛ 7
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО 140

Білоконь О.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАДМІСІЇ 140

Галай В.О., Середа А.П. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 143

Греца С.М. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ 147

Греца Я.В. ВПЛИВ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРОЦЕС ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ 149

Менів Л.Д. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ 151

Наконечна Г.Я. ОХОРОННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ЗА УЧАСТЮ СУДІВ 155

Пахомова Т.М. МІСЦЕ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ В МЕХАНІЗМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 158

Пугачова Є.В. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ТА ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ 162

Романченко Є.Ю. ВИКЛЮЧНІ ПРАВА СУБ'ЄКТІВ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ 166

Руснак Л.М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ 170

Сараєв Є.І. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 174

Селезньова О.М. СПЕЦИФІКА ПРИРОДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ГАЛУЗЕВОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ 178

Сечко А.В. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ УКРАЇНИ 181

Ул'яновська О.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В СУДАХ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 184

Хачатуров Е.Б. ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ СЕРВІСНИХ ЗОН У СУДНОБУДУВАННІ 188

Чемерис М.С. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПРИНЦИПІВ ГАРАНТУВАННЯ ТА СТРАХУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ 191

Шевчук О.М. ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ 195

Шепета О.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ 198

Ярошенко А.С. НАСІННИЦТВО ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 202

РОЗДІЛ 8
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО 205

Книш С.В. ЗАПОБІГАННЯ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ ЯК ЗАСІБ УБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДИНИ ВІД ПРОДАЖУ В РАБСТВО ТА ПОДАЛЬШОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ 205

Кучерявий І.І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ГРАЛЬНОМУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 208

Литвин П.С. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗЛОЧИНУ «РОЗГОЛОШЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДИЧНОГО ОГЛЯДУ НА ВИЯВЛЕННЯ ЗАРАЖЕННЯ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ ЧИ ІНШОЇ НЕВИЛІКОВНОЇ ІНФЕКЦІЙНОЇ ХВОРОБИ» 211

Михайліченко Т.О. ВИДИ ПОКАРАНЬ ЗА ст. 197 КК УКРАЇНИ ТА ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ 214

Пасека М.О. БІОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПРАВОПОРУШНИКА ЯК ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 219

Рубащенко М.А. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ» ТА «ТЕРИТОРІАЛЬНА НЕДОТОРКАННІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ (ст. 110 КК) 223

Ступник Я.В., Когут М.Г. ПРОТИДІЯ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 226

Черпишов Г.М. ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА 230

Шевчук А.В. ІНЦЕСТ – ОДИН З НАЙДАВНІШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ МОРАЛІ 234

Ющик О.І. ЗМІСТ ПОКАРАННЯ 238

РОЗДІЛ 9
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ 243

Борисенко Р.В. РОЗСЛІДУВАННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЮ ГРУПОЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ТРУДОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ 243

Мудрецька Г.В., Цикова О.В. ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ДНК АНАЛІЗУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ 246

Нешик Т.С. ПЕРІОДИ СТАНОВЛЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ 249

Оніщик Ю.В. МАТЕРІАЛЬНІ СЛІДИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УХИЛЕНЬ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ 253

Падалка А.М. ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ 256

Патрелюк Д.А. ПРЕДМЕТ ДОПИТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННІ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ЩО ВЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ 260

Сіренко О.В. МОТИВ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ 264

Плахотнік О.В., Чех О.В. УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ НОВОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ 268

РОЗДІЛ 10
СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА 272

Заборовський В.В., Якимович Я.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ» 272

Томіленко П.І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ 275

Устименко В.В. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРОКУРОРІВ В УРСР 279

УДК 343.98

МОТИВ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

MOTIVE FOR THE CRIME OF CRIMINALISTICAL CHARACTERIZATION OF THEFTS, PLUNDERS AND ROBBERIES COMMITTED BY JUVENILES

Сіренко О.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Національного університету державної податкової служби України

Стаття присвячена розгляду мотиву злочину як елемента криміналістичної характеристики крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми. Приділено увагу особливостям мотивації протиправної поведінки неповнолітніх. Розглянуто найбільш поширенні мотиви вчинення ними злочинів.

Ключові слова: мотив злочину, криміналістична характеристика, неповнолітні, крадіжка, грабіж, розбійний напад.

Статья посвящена рассмотрению мотива преступления как элемента криминалистической характеристики краж, грабежей и разбойных нападений, совершенных несовершеннолетними. Уделено внимание особенностям мотивации противоправного поведения несовершеннолетних. Рассмотрено наиболее распространенные мотивы совершения ими преступлений.

Ключевые слова: мотив преступления, криминалистическая характеристика, несовершеннолетние, кража, грабеж, разбойное нападение.

The article is devoted to the motive of the crime as part of criminalistical characteristics of thefts, plunders and robberies committed by juveniles. Attention is paid to the specific motivation of the wrongful conduct of minors. The most widely considered grounds they commit crimes.

Key words: motive for the crime, criminological characteristics, juvenile, theft, plunder, robberies.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх має свої особливості. Крім обставин, встановлення яких є обов'язковим під час кожного кримінального провадження, у справах про злочини неповнолітніх, згідно зі ст. 485 Кримінального процесуального кодексу України, також з'ясовуються: 1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходи виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними; 2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; 3) умови життя та виховання неповнолітнього; 4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [1].

В Кримінальному процесуальному кодексі України також зазначено, що при дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати: 1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; 2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; 3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою [1].

З'ясування зазначених обставин є важливим для встановлення істини та притягнення неповнолітнього до чи звільнення його від кримінальної відповідальності, призначення виду та міри покарання. Виконання цих положень сприяє виявленню безпосередніх причини, що спонукали неповнолітнього до вчинення злочину, дає змогу оцінити ситуативність вчинення ним злочину. Не останню роль у з'ясуванні причин та умов вчинення злочину неповнолітнім відіграє мотив, яким він керувався.

Стан дослідження. Вагомий внесок в розробку криміналістичної характеристики злочинів, її окремих елементів зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: Р.С. Бєлкін, В.П. Бахін, В.К. Весельський, І.О. Возгрін, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, А.В. Іщенко О.О. Ейсман, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалова, В.В. Лисенко, В.К. Лисиченко, В.О. Образцов, В.І. Шиканов, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, О.М. Цільмак М.П. Яблоков та інші.

Мотив злочину завжди був в центрі уваги криміналістів. Ще М.М. Гернет, С.В. Познишев, І.М. Якімов та інші науковці розглядали встановлення мотиву злочину як важливу задачу розслідування.

Ф.В. Глазирін, С.С. Степічев, А.С. Кривошеєв, І.А. Матусевич, О.Р. Ратинов, П.П. Цвєтков включали мотив злочину в предмет вивчення особи злочинця або до елементів криміналістичної характеристики злочину.

Одним з перших встановлення мотивації злочину як одного із завдань криміналістики розглянув в дисертаційному дослідженні Д.А. Мезинов [2].

Встановлення мотиву злочинного діяння є проблемним інститутом у слідчій та судовій практиці, зумовлює низьку якість кримінального провадження загалом і спрощений підхід до пояснення причин злочину.

Багато питань пов'язано з тим, що розуміти під мотивом злочину. На думку Ю.М. Антоняна, мотив – це не тільки те, що спонукає до певної поведінки, але і те, заради чого він скоюється, в чому його внутрішній сенс. М.І. Єнікеєв визначає мотив як усвідомлений людиною особистісний сенс його дій [3, с. 145]. З точки зору В.Є. Корноухова, в мотиві особистісний сенс поступку, тому його вивчення допомагає пізнати смисловий характер дій [4, с. 26].

Тож, досить багато питань щодо мотиву вчинення злочину в цілому і як елементу криміналістичної характеристики зокрема залишаються невирішеними.

Метою статті є дослідження мотиву злочину як елементу криміналістичної характеристики крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми.

Виклад основного матеріалу. Процес формування мотиву досить складний, що зумовлюється багатьма факторами, серед яких: потреби, інтерес, емоції, установки, психічні аномалії та інші.

Мотиви злочинів неповнолітніх відрізняються від мотивів злочинів, що вчинюються дорослими, і, насамперед, це пов'язано з віковими показниками та соціальним становищем. Мотиви перших характеризуються: а) значною розповсюдженістю в основі неправомірної поведінки імпульсивних і ситуативних мотивів; б) підвищеним впливом факторів, пов'язаних із самоствердженням; в) особливою значимістю групової інтеграції в мотивації поведінки; г) значимістю таких соціально-психологічних явищ, як навіювання і наслідування; д) великим різноманіттям спонукань, які лежать в основі мотивації конкретних видів злочинної поведінки [5, с. 44].

Відповідно до даних, отриманих нами під час дослідження кримінальних проваджень і проведення опитування неповнолітніх, особливостями мотивації неповнолітніх є: відсутність життєвого досвіду, вплив оточуючих, схильність до наслідування, прагнення до самоствердження та намагання позбутися опіки дорослих (батьків, вчителів), неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, особливості в трактуванні таких понять, як дружба, повага, сміливість, чесність, тощо.

На думку С.А. Тарарухіна, зведення мотиву до емоцій і почуттів підриває його матеріальну основу, утворюючи оманливе уявлення про його винятково внутрішнє походження. Мотив відноситься до вольової поведінки; він не може бути неусвідомленим [6, с. 53].

Заслуговує на увагу позиція А.Ф. Зелінського, який зазначає, що більшість сучасних психологів і філософів, що вивчають проблеми особи, вважають, що дійсні мотиви будь-якої поведінки, в тому числі і злочинної, усвідомлюються не повністю і не завжди.

Щоб зберегти внутрішній душевний комфорт, людина вважає, що краще не знати дійсних мотивів своїх дій, якщо вони суперечать самооцінці і самолюбству. Вона часом не усвідомлено прагне облагородити мотиви своєї протиправної поведінки. Виникають ніби два мотиви – істинний і вдаваний. Один (неусвідомлюваний) мотив забезпечує потрібний для особи результат, другий (усвідомлюваний) – забезпечує також потрібне для особи емоційне ставлення до своєї діяльності і до себе. Усвідомлення істинного спонукання ускладнюється тим, що людина діє, керуючись не одним, а декількома мотивами [7, с. 71-74].

Мотиви виникають, розвиваються і формуються на підставі потреб. Потреби є основою діяльності особи, вони породжують мотивацію і спонукають особу до їх задоволення. Людина завжди намагається максимально задовольнити свої як фізичні, так і духовні потреби.

Неповнолітні, які скоюють крадіжки, грабежі та розбійні напади, у більшості випадків не бажають співвідносити свою поведінку з об'єктивними умовами, конкретними обставинами їх життя і діяльності, з можливостями, закладеними в конкретній життєвій ситуації, та й не вміють цього робити.

Структура потреб, які лежать в основі мотивації крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми, має свої характерні риси: 1) ослаблення комплексу соціально корисних потреб; 2) викривлений чи примітивний характер деяких потреб; 3) порушення рівноваги між різними видами потреб; 4) розповсюдження потреб у самоствердженні, яке нерідко має викривлений характер; 5) прагнення до негайної реалізації потреб [8, с. 46, 47].

Потреби багатьох неповнолітніх значно перевищують ті реальні можливості, через які можна правомірно їх задовольнити. Як зазначає, А. Долгова, корисливі злочини, що вчинюються неповнолітніми особами, пов'язані: по-перше, із специфікою «відносної потреби», зумовленої потребами в тому, що не відповідає ні їх віку, ні матеріальному становищу (у спиртних напоях, престижних і дорогих предметах одягу тощо); по-друге, з готовністю жертвувати законом заради певних матеріальних благ, які високо ними цінуються [9, с. 82].

Пояснити будь-яке кримінальне правопорушення, вчинене неповнолітнім, одними потребами чи протиправними способами їх задоволення не можна. Як психологічну основу злочинного акту і його мотивації доцільно розглядати не тільки потреби, але і погляди, які неправильно склалися, переконання, інтереси та інші фактори [6, с. 50].

В основі багатьох злочинів неповнолітніх знаходяться такі емоції, як ревнощі, гнів, пристрасті. Специфічним сигналом виникнення потреби, незалежно від того, усвідомлюється вона чи ні, є емоції, які супроводжують процес внутрішньої актуалізації потреби людиною, усвідомлення можливості досягнення ним поставленої мети на шляху задоволення потреби, що виникла [8, с. 129].

Емоційні мотиви завжди тісно пов'язані з ситуацією, тобто являють собою ситуативне мотивування злочинної діяльності. Емоції займають одне з перших місць у мотиваційній сфері злочинів, що вчиняються неповнолітніми. Досить часто рішення неповнолітніми приймаються імпульсивно на рівні емоцій і водночас злочин може бути вчинено через вороже ставлення, з почуття симпатії, або через ревнощі чи гнів.

Імпульсивна поведінка характеризується надмірною залежністю від стихійно сформованих внутрішніх спонукань. Така поведінка здійснюється без достатнього осмислення, співставлення з вимогами моралі і права, тобто вона недостатньо мотивована з погляду суспільних цінностей. При цьому передбачення або слабо виражене, або взагалі відсутнє, тому активність не відповідає дійсним вимогам позитивної соціальної діяльності. Імпульсивна поведінка найчастіше проявляється як наслідок недостатнього гальмування, особливо вольового. Вона виникає також у екстрених ситуаціях, які змушують до невідкладних, а внаслідок цього – не завжди обдуманих дій. Інакше кажучи, у людини порушується баланс емоційного і вольового компонентів, при якому емоції переважають над волею. При ситуативній поведінці вона зумовлюється в основному зовнішніми, випадковими елементами конкретної життєвої ситуації. Імпульсивна поведінка неповнолітніх правопорушників часто є наслідком незавершеності формування у них емоційної сфери, яка призводить до того, що в їх поведінці суттєве місце займають безпосередньо емоції, які вони переживають і які ускладнюють контроль поведінки [5, с. 42].

На становлення мотиву впливає і така категорія, як інтерес. Вона має декілька значень. Так, у загальній психології інтерес розглядається як «вибіркове ставлення особи до об'єкта через його життєву значимість і емоційну привабливість», у соціології – як «об'єктивна причина діяльності суб'єкта, спрямованої на задоволення певних потреб» [11, с. 179; 10, с. 24]. Інтерес як мотив злочину виражає специфіку ставлення особи до об'єкта злочинного посягання, злочинного результату і самого процесу злочинної діяльності. Інтерес виступає стимулом розвитку особи, її діяльності. Проходячи різні етапи свого становлення, особа проявляє інтерес до того чи іншого явища, збагачуючи свій життєвий досвід, адже розширення кола інтересів – умова розвитку особистості і форма прояву її духовного багатства.

Доцільно звернути також увагу і на те, яке значення має ціннісна орієнтація особи для виникнення мотиву злочинної діяльності. Із великої кількості існуючих у суспільстві ідей, поглядів, принципів, правил і норм поведінки кожна людина приймає лише їх частину для оцінки явищ оточуючої реальності, особистої поведінки і поведінки інших людей, а інші відкидає [10, с. 29].

Формування соціальних цінностей відбувається в основному в період становлення особи, але в процесі життя та діяльності вона може змінюватися. Для неповнолітніх характерна відсутність життєвого досвіду, недоліки у вихованні, негативний вплив, що може призвести до того, що підліток буде сприймати негідні цінності за істинні.

А.І. Долгова виділяє такі групи ціннісних орієнтацій неповнолітніх: 1) вищі загальні інтереси; 2) інтереси кола друзів і близьких; 3) особисті інтереси (матеріального і нематеріального характеру), зазначаючи, що більшість усіх неповнолітніх високо цінують вищі інтереси і надають перевагу повному прояву власної особи через їх реалізацію. Розуміння вищих загальних інтересів у всіх підлітків практично однакове. Водночас у неповнолітніх злочинців орієнтація на такі інтереси виражена більш слабко, ніж у контрольній групі не злочинців, і має менш послідовний характер. Значна частина неповнолітніх злочинців проявляє значно більшу готовність у конкретних ситуаціях підкорити особистий інтерес близькому їм груповому, ніж загальному інтересу [9, с. 79, 80].

Не останню роль у формуванні мотиву відіграє конкретна життєва ситуація, в якій відображається сутність особи, її потреби, інтереси. Кожна людина потрапляє в ту життєву ситуацію, яку сама обирає або створює і яка найбільше відповідає її соціально-психологічному типу.

Елементом ситуації, який полегшує вчинення кримінального правопорушення, є наявність групи з негативною орієнтацією. Група виступає як найближче соціальне середовище, яке забезпечує умови існування особи, контролює її поведінку, впливає на освіту і закріплює соціально значимі якості. Ті цінності, які група вважає найбільш важливими для свого існування, вона беззаперечно нав'язує всім членам і здатна розвинути в них ті риси, які примусять їх бажати діяти так, як того вимагає група. Саме тому злочинність неповнолітніх має переважно груповий, організований характер, що пов'язано і з віковими психологічними особливостями цієї категорії осіб.

Для неповнолітньої особи притаманним є прагнення до самоствердження, і вона намагається реалізувати цю потребу будь-якими способами. Якщо це не вдається їй за допомогою позитивних дій, то вона знаходить те, до чого прагне в злочинній групі, яка надає їй багато способів «самореалізації» – крадіжки, грабежі, розбійні напади, вживання алкоголю, наркотичних і психотропних речовин.

Як показують наші дослідження, найпоширенішими мотивами вчинення злочинів неповнолітніми є користь (62%), помста (12%) та хуліганські мотиви (26%). Користь, як мотив вчинення злочину в структурі злочинності, займає одне із перших місць. Це не тільки розповсюджене, але й одне із найбільш сильних спонукань, що підштовхують людей на вчинення злочинів. В основі цього мотиву лежить прагнення здобути матеріальну вигоду.

Як показало узагальнення даних по дослідженню кримінальних справ по злочинах, вчинених неповнолітніми, що знаходились в провадженні протягом 2002 – 2012 років, з корисливих мотивів було вчинено 63% крадіжок, 51% грабежів і 82% розбійних нападів.

Бажання помститись, як правило, виникає на грунті неприязних стосунків між людьми. І якщо говорити про помсту як мотив злочину, то вона, насамперед, є відображенням прагнення винної особи відновити «справедливість», що колись була порушена особою, яка стала жертвою.

Особливістю мотивів помсти в злочинах неповнолітніх є те, що вони, хоча і спонукають до помсти за завдане зло, але ті переживання, почуття, біль фізична чи духовна, які має намір відтворити кривднику підліток, не так тісно, як у дорослих, пов'язані безпосередньо з характером завданої йому образи [12, с. 91].

Відповідно до даних, отриманих за результатами вище згаданого дослідження, було встановлено, що неповнолітні з мотивів помсти вчинили 12% крадіжок, 14% грабежів і 14% розбійних нападів.

Характерним для неповнолітніх є також вчинення злочинів із хуліганських мотивів, що, насамперед, пов'язано з небажанням неповнолітніх співвідносити свої бажання і дії з правилами та нормами, які існують в суспільстві. З хуліганських мотивів ними вчинено 14% крадіжок, 36% грабежів і 4% розбійних нападів.

Значний вплив на поведінку неповнолітніх здійснюють також психічні аномалії, до яких відносять різноманітні порушення нервової системи, які є відносно стабільними. Кримінологічну проблему утворюють психічні аномалії, які не виключають осудність, тобто не позбавляють особу здатності контролювати свої дії і керувати ними.

Психічні аномалії призводять до того, що в особи з'являються риси характеру, що заважають адекватно реагувати на конкретну ситуацію.

У цілому вплив психічних аномалій на злочинність відслідковується:

1) у формуванні особи правопорушника, особливо неповнолітнього, коли за наявності вказаних аномалій виникають і розвиваються особливості, які можуть призвести до антисуспільної поведінки, легше сприймаються зовнішні негативні впливи (наприклад, сім'ї);

2) у мотивації злочинної поведінки осіб з аномаліями психіки, сприйнятті і реагуванні на конкретні життєві ситуації, більш легкому втягненні їх у злочинні дії;

3) у виправленні й перевихованні правопорушників, мотивації їх поведінки в період відбування покарання, їх ресоціалізації, залученні до суспільно корисної діяльності й адаптації в позитивному середовищі;

4) у необережній, у ряді випадків аморальній і протиправній поведінці потерпілих, оскільки серед них немало осіб із ураженою психікою [13, с. 30, 31].

Висновки. Таким чином, на основі результатів досліджень матеріалів кримінальних проваджень, аналізу нормативних правових актів та наукових поглядів, можемо зазначити, що встановлення мотиву вчинення злочину є одним з ключових моментів при здійсненні кримінального провадження в справах неповнолітніх в цілому і при розслідуванні крадіжок, грабежів та розбійних нападів зокрема. З'ясування мотиву злочину сприяє вдосконаленню криміналістичної характеристики крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми та системи заходів криміналістичної профілактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 254 с.
2. Мезинов Д.А. Преступная мотивация как объект познания в криминалистике : Дис. ... канд. юрид. наук. – Томск, 1999.
3. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений / Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. – М. : Юристъ, 1996. – 336 с.
4. Корноухов В.Е. Основы общей теории криминалистики / В.Е. Корноухов. – Красонярск, 1993. – 154 с.
5. Миньковский Г.М. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних / Г.М. Миньковский, А.П. Тузов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 215 с.
6. Тарарухин С.А. Установление мотива и квалификация преступления / Тарахурин С.А. – Киев : Вища шк., 1977. – 151 с.
7. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. Научно-практическое издание / А.Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
8. Кудрявцев В.Н. Криминальная мотивация / В.Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1986. – 304 с.
9. Долгова А.И. Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних / А.И. Долгова. – М. : Изд-во «Юридическая література», 1981. – 153 с.
10. Тарарухин С.А. Преступное поведение: социальные и психологические черты / С. А. Тарарухин. – Москва : Юридическая литература, 1974. – 223 с.
11. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: [учебник для вузов] / Ю.В. Чуфаровский. – М. : Новый юрист, 1998. – 448 с.
12. Правонарушения несовершеннолетних и их предупреждение: монография / [Б.С. Волков, М.Д. Лысов, Г.Б. Русинов и др.]. – Казань : изд-во Казанского у-та, 1983.
13. Антонян Ю.М. Преступность и психические аномалии / Ю.М. Антонян, С.В. Бородин. – М., Наука, 1987. – 190 с.